Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Bulletin van de Van de Poll-Stichting voor Zeister geschiedenis 1971 Januari

http://hdl.handle.net/1874/9635

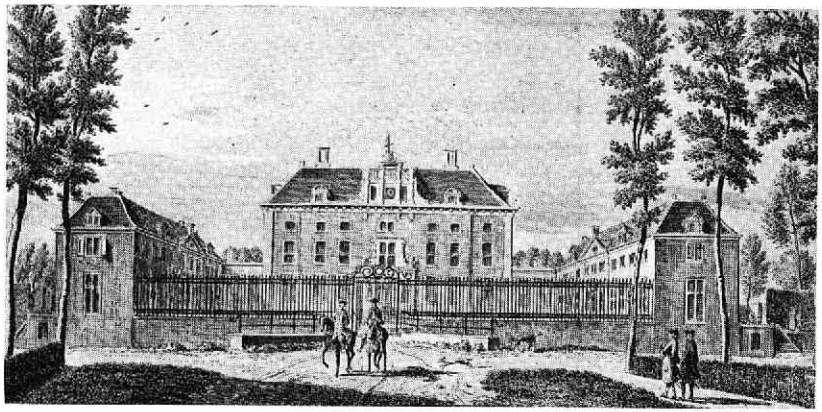

Van de Poll-Stichting Zeist

B u l l e t i n

van de Van de Poll-stichting.

(Stichting ter bevordering en verbreiding van de kennis omtrent de geschiedenis van Zeist)

Jaargang 1, januari 1971, nummer 1.

Redactieadres:

Het Slot, Zinzendorflaan 1, Zeist.

Dagelijks bestuur der stichting:

Mr.dr. A.A.H. Stolk, Driebergseweg 1, Zeist, voorzitter.

Prof.dr. J.Ph. de Monté verLoren, Krullelaan 28, Zeist, vice-voorzitter.

Mr.dr. H. Emmer, Graaf Janlaan 83, Zeist, secretaris.

Mr. H.L.L. van Hoogenhuyze, Platolaan 24, Zeist, penningmeester.

L. Visser, Lommerlust 17, Zeist, wnd. secretaris-penningmeester.

Archief. (Het Slot, Zinzendorflaan 1, Zeist)

Het archief der stichting is geopend op dinsdag, woensdag en vrijdag van 10 - 12 uur v.m. en van 2 - 4 uur n.m.

Archivaris: W. Grapendaal, Jan van Arkelstraat 13, Vianen.

Conservator: Dr. K.W. Galis, Boslaan 7, Zeist.

Het was de Van de Poll-stichting het laatste jaar mogelijk de vleugels wat wijder uit te slaan. Wij kregen een goede behuizing in het Slot en de medewerking van dr. Galis als conservator. Wij konden wat meer lezingen organiseren en ook een enkele excursie. Weldra zal mede door hulp van de Van de Poll-stichting de permanente historische tentoonstelling een feit zijn. In veel opzichten zijn al deze activiteiten nog bescheiden van omvang, evenals dit thans verschenen eerste nummer van ons eigen bulletin, dat wij zo gaarne hierbij willen introduceren. Het bulletin wil kennis geven van de activiteiten onzer stichting, maar ook mededeling doen van nieuwe ideeën of nieuwe vondsten. Het zal, naar wij verwachten, bijdragen tot een groeiende belangstelling in de Zeister geschiedenis.

De stichting houdt zich aanbevolen voor reacties en zou het vooral op prijs stellen, indien uit de kring van belangstellenden ook medewerkers zouden komen.

Wij wensen het bulletin veel succes toe.

De Zeister geschiedenis verdient het.

Zeist verdient het.

dr. A.A.H. Stolk

Voorzitter Van de Poll-stichting.

Ter nagedachtenis aan Jonkvrouwe
J.M.E. van de Poll.

Dit eerste bulletin kon naar onze mening niet verschijnen zonder dat daaraan voorafging een enkel woord ter bezinning in verband met het overlijden van onze hooggeachte Beschermvrouwe.
Met weemoed, bewondering en dankbaarheid ziet de Raad van Beheer terug op het leven van freule Van de Poll, dat zozeer in dienst stond van de medemens.
Aan haar is het ontstaan van onze stichting te danken. Zij gaf daarbij tevens uitvoering aan de wens van haar broer, jhr. mr. F. van de Poll, die in de Zeister samenleving zo lang een voorname rol speelde en zich zo intens voor het Zeist van heden en verleden interesseerde.
In het begin kon freule Van de Poll door persoonlijke aanwezigheid van haar belangstelling voor de Stichting blijk geven. Toen haar dit, in verband met haar hoge leeftijd, onmogelijk werd bleef de Stichting haar grote liefde en belangstelling houden. Nog niet zo lang geleden schreef zij ten aanzien van een kwestie, die haar bezig hield aan de Stichting een brief, welke getuigde van een uitstekende stijl en een, gezien haar hoge leeftijd, buitengewone helderheid van geest.
De Stichting zal freule van de Poll niet licht vergeten en haar nagedachtenis in hoge ere houden.

Jaarverslag van de secretaris (nov. 1969 tot nov. 1970).

Op dinsdag 25 november 1969 kwam de Raad van Beheer in het Slot ter vergadering bijeen. Hier werd o.a. geconstateerd dat de tentoonstelling van de Stichting een groot aantal bezoekers heeft getrokken en verder werd gesproken over de benoeming van een conservator.

Op 4 februari 1970 hield de heer Volmuller, historicus te Utrecht, onder auspiciën van de stichting een lezing in de bovenzaal van het Slot. In deze stemmige omgeving sprak de heer Volmuller over de geschiedenis van zijn woonplaats. De lezing werd opgeluisterd door een groot aantal uitstekende dia's. De stichting kan op een zeer geslaagde avond terugzien.

16 februari 1970 stond in het teken van de Stichting Utrechtse Kastelen. Deze zo juist opgerichte instelling hield een expositie in het Slot, welke werd geopend door graaf Van Lynden van Sandenburg, Commissaris der Koningin in deze provincie. Verder werd het woord gevoerd door dr. Renaud, de voorzitter. Daarna maakte men een rondgang langs de interessante tentoonstelling.

De commissie, bestaande uit de heren Van Hoogenhuyze, Visser en Grapendaal heeft in de lente van dit jaar haar eerste - zeer geslaagde - excursie georganiseerd. Deze excursie naar het historische Amersfoort vond plaats op zaterdag 6 juni 1970 en werd begunstigd door schitterend weer. Ongeveer dertig leden maakten haar mee en zij werden rondgeleid door de heer Laming, directeur van de V.V.V., die met grote geestdrift en een voor sommigen wel wat al te snel

tempo vooruit liep en op tal van aardige bijzonderheden wees, zoals de rustiek-onregelmatige plaatsing van de ramen in die vroegere huizen en op de merkwaardigheid, dat men te midden van het gemoderniseerde Amersfoort nog geheel de omtrek van de oude stad kan rondwandelen, wat de deelnemers dan ook graag gedaan hebben. Het was een zeer geslaagde dag.

Op 25 september 1970 kwamen de leden van het dagelijks bestuur in het Slot bijeen. Op deze vergadering werd o.a. besloten de heer dr. K.W. Galis aan de Raad voor te dragen voor de functie van conservator en de heer L. Visser voor de functie van waarnemend secretaris-penningmeester. Verder kwam ter sprake de huurovereenkomst tussen gemeente en stichting betreffende de ruimte in het Slot.

De stichting was uitgenodigd voor de vergadering van 9 oktober 1970 van de Vereniging Atlas van Stolk te Rotterdam, en op het vijfentwintigjarig jubileum, dat de heer Graafhuis op 30 oktober d.a.v. vierde bij het Utrechts gemeentelijk archief.

In oktober 1970 is de heer Grapendaal, archivaris der stichting, van de dépendance in het gebouw Kosmos naar het Slot verhuisd en met het afsluiten van deze verslagperiode zijn de schriftelijke stukken en de meeste andere bezittingen van de stichting in het Slot ondergebracht.

Gedurende deze verslagperiode zijn twee nieuwe leden tot de Raad van Beheer toegetreden, namelijk de heer drs. A. Bertoen te Bilthoven, adjunct-directeur van de provinciale planologische dienst en de heer C.J. van Mastrigt, wethouder van Zeist, laatstgenoemde in de plaats van oud-wethouder Lebret.

Mededelingen van de secretaris

De Stichting verhuisd naar het Slot

Nu de Stichting haar ruimte in het Slot heeft betrokken, is zij - veel meer dan tot dusver - een openbare instelling geworden. Immers, voortaan heeft iedere belangstellende toegang tot de Stichting en de aan haar toevertrouwde voorwerpen, omdat gedurende meerdere dagen van de week, hetzij de gehele dag hetzij een gedeelte daarvan, iemand van de stichting aanwezig is om de belangstellenden voor te lichten en op weg te helpen.
De heer Grapendaal is aanwezig op dinsdag en woensdag, de heer Galis op woensdag en vrijdag. Op deze wijze gaat - naar de bestuurders hopen - de Van de Poll-stichting meer voor het grote publiek leven.

Plannen

In februari a.s. hoopt de bekende castelloloog dr. J.G.N. Renaud uit Amersfoort een lezing voor ons te houden. Zijn onderwerp zal zijn de Utrechtse bisschoppen als bouwheren in de latere Middeleeuwen.
Verder zullen wij in 1971 ir. Temminck Groll als spreker mogen begroeten. Hij zal een lezing houden over het Broederhuis, eventueel gecombineerd met een excursie door het gebouw. Dit belooft een interessante avond te worden, temeer als men bedenkt dat de heer Temminck Groll een belangrijk aandeel heeft in de restauratie van het door brand verwoeste gedeelte.
Inmiddels heeft de lezing van de heer Koppert over de Romeinse castella plaatsgevonden. Wij hopen daarop nog terug te komen. De excursiecommissie heeft plannen voor een tocht in de lente van 1971, waarschijnlijk langs de kastelen aan de Langbroekerwetering.

Aanwinsten

Naast de reeds vermelde verzameling van de heer Brems moeten hier worden genoemd de aangekochte schilderijen en andere kunstwerken van Johannes de Kruyff, in leven kunstschilder te Bunnik. Verder heeft de stichting nog verscheidene kleinere voorwerpen, stukken e.d. verworven, zoals een scherpe foto van de Eerste Dorpsstraat hoek Waterigeweg uit 1887. Hieruit blijkt dat het gebouw van hotel Munzert reeds verscheidene jaren voor 1900 is opgetrokken, waarschijnlijk kort na 1875. Verder een afbeelding uit 1863, voorstellende het inhalen van burgemeester Huydecoper, en enkele voorwerpen en boeken, betrekking hebbende op de abdij d'Orval in Zuid-België, die relaties heeft gehad met het voormalig kasteel Rijnwijck.
De archivaris en conservator zijn bezig met het op orde brengen van de gehele verzameling en zij hopen een aantal interessante voorwerpen te kunnen selecteren om dienst te doen op de permanente tentoonstelling.
Het zou een goed idee zijn als deze tentoonstelling in 1971 gerealiseerd zou kunnen worden, omdat de stichting dan twintig jaar bestaat.

De prenten van Lutgers opnieuw uitgegeven

De uitgeversmaatschappij Canaletto te Alphen aan de Rijn is op het gelukkige denkbeeld gekomen de prentenverzamelingen van Lutgers opnieuw uit te geven. Zo juist verscheen "Gezigten in de omstreken van Utrecht", met niet minder dan 90 prenten en voorafgaand de geschiedkundige aantekeningen van Hofdijk.
De afbeeldingen zijn uitstekend en, dacht ik, ook op de juiste schaal, al kunnen zij natuurlijk wat sfeer en diepte betreft niet op één lijn worden gesteld met de originele prenten.
Het is een aardige bezigheid deze prenten te vergelijken met die van Mourot, veertig jaar eerder verschenen.

Bij Mourot kleding in Biedermeierstijl, bij Lutgers in de stijl van Eugénie, toen nog keizerin der Fransen. De prenten van Mourot vertonen veelal kleinere behuizingen: het lijkt wel of sommige buitens er bij Lutgers een verdieping op hebben gekregen.
De bundel opent met een rustieke prent van het buiten Voorzorg te Utrecht, waar thans het Stads- en Academisch Ziekenhuis ligt en het moderne snel- en treinverkeer voorbij raast. Verder komen dan vrijwel alle buitens en kastelen aan de beurt, die gelegen waren in de Stichtse Lustwarande en langs de Wetering.
Uiteraard mist men Rijnwijck: dat was juist verdwenen. Ma Retraite ligt nog vlak aan de straatweg en heeft nog niet plaats gemaakt voor het pompeuze geval van omstreeks 1900. Beeklust prijkt nog zonder zijgevels. Schoonoord blijkt een tweeling te zijn en ik moet eerlijk bekennen de buitens tot dusver te hebben verward. Het Schoonoord van Zeist is meer rechthoekig van bouw, terwijl het Doornse Schoonoord zich kenmerkt door een rotonde-achtig uitbouwsel in de voorgevel. Het laatste buiten treft men ook bij Mourot aan.

Lezing van professor verLoren

Op 21 november 1970 heeft onze vice-voorzitter een lezing gehouden voor het rechtshistorisch dispuut Salvius Julianus ter gelegenheid van de buitendag van deze vereniging.
In deze hoogst belangwekkende lezing vertelde prof. verLoren sommigen van ons uiteraard dingen, die wij al wisten, omdat het over Zeist ging. Maar er kwamen ook talrijke aardige details voor de dag, die wij niet wisten. Zo b.v. het feit dat vaak in delicten waarop de doodstraf stond, deze straf ook dikwijls werd geëist, maar de rechtbank dan vonnis wees op basis van veertien dagen water en brood.
Toch speelde de generale preventie nog een belangrijke rol, want in ernstige gevallen werd dan ineens de doodstraf werkelijk opgelegd en voltrokken, en niet op zachtzinnige wijze.

Ook hoorden wij over miniatuurheerlijkheden. Men zou ook kunnen zeggen: dwerglenen. Dat waren afzonderlijke boerenhofsteden, waaraan heerlijkheid was verbonden, blijkbaar om de eigenaars te vrijwaren tegen jurisdictie van het omliggend rechtsgebied. Uiteraard gold dit alleen voor kleinere zaken.

Het oude slot

Het leek de secretaris voor de leden interessant in dit bulletin iets mede te delen over de ligging van het oude slot. De theorie dat dit kasteel in de onmiddellijke nabijheid van het oude kerkgebouw zou hebben gestaan, is door ons reeds lang losgelaten. De kaart van 1677, door onze stichting uitgegeven, maakt melding van het Slot te Zeist, maar het tegenwoordige gebouw stond er toen nog niet. Ik heb van het Rijksarchief van Den Haag een fotocopie van de kaart, die waarschijnlijk model heeft gestaan voor de uitgave van onze stichting, maar die kaart laat het terrein van het Slot blanco en wijst ook geen ruïne aan. Het eerste is juist en het laatste is jammer. Ik geloof wel te kunnen zeggen dat geen enkele kaart is overgeleverd waar de ligging van het oude slot duidelijk op staat aangegeven.
Maar als men aanneemt dat de Zeister Grift de slotgracht heeft gevormd en dat de vroegere kastelen niet groot in omvang waren, misschien slechts bestonden uit één enkele verdedigingstoren, dan is het misschien niet zo speculatief aan te nemen, dat het oude kasteel wel zo ongeveer op de plaats van het huidige Slot heeft gestaan. Zelfs als we in aanmerking nemen, dat de Zeister Grift enigszins van plaats is veranderd.
En nu is er die ontdekking van 1963. Kloostermoppen (?) op de plaats waar nu de lichttoren van het Slottuintheater staat.

En nog een fundament 25 meter verder. Ik heb de situatie eens ter plaatse opgenomen en als die fundamenten inderdaad van het oude slot zijn (wat helaas nog bewezen moet worden), dan geloof ik dat het de westelijke lichtmast moet betreffen en dat de muur van (minstens) 25 meter de noordelijke muur is.

dr. H. Emmer.

Wist U,

dat het Wilhelminapark vóór 1898 Zeisterpark werd genoemd?

dat de Vijverlaan, aldus door de gemeenteraad op 25 januari 1905 vernoemd, voordien Sparrenlaan heette?

dat de Tulpstraat bij raadsbesluit van 5 april 1906 die naam kreeg?

dat de Gasweg bij raadsbesluit van 5 maart 1908 de naam Steinlaan (nu Steynlaan) kreeg?

dat de Sanatoriumlaan per 17 november 1910 de naam Schapendrift verving? Langs deze weg werden voorheen de schapen gedreven naar de heide ten oosten van Zeist.

dat de Koelaan vroeger Achterlaan (vanuit het Slot gezien) of Koesteeg heette en

dat een deel van de Slotlaan oorspronkelijk Voorlaan werd genoemd, later Donkerelaan en sedert 1955 pas Slotlaan?

dat de Jufferstraat oudtijds de naam Windsteeg droeg?

dat de Heideweg anderhalve eeuw geleden Heerenwegensteeg heette?

dat de Boslaan op 3 september 1901 haar naam ontving?

dat de Van Reenenweg in de vorige eeuw Doodenweg of Doodlaan heette?